

ԱՄՆ-Ի ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ ՊԱՂԵՍՏԻՆՅԱՆ
ՀԱԿԱՄԱՐՏՈՒԹՅԱՆ ՀԱՆԴԵՊ ՋՈՒԲԱՅԴԵՆԻ
ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹՅԱՆ ՏԱՐԻՆԵՐԻՆ

Արտակ Հ. Հովհաննիսյան

Շիրակի Մ.Նալբանդյանի անվան պետական համալսարան, Գյումրի, ՀՀ

Ամփոփում

Նախաբան. Հոդվածում ուսումնասիրվում են ԱՄՆ-ի նախագահ Ջո Բայդենի քաղաքական մոտեցումը պաղեստինա-իսրայելական հակամարտության նկատմամբ, վերջինիս հիմնական նախաձեռնությունները, դիվանագիտական ռազմավարությունը և տարածաշրջանում խաղաղության և կայունության ձևավորման վրա ունեցած ազդեցությունը: Հենվելով մի շարք աղբյուրների վրա՝ հոդվածում գնահատման փորձ է արվում Պաղեստինյան հակամարտության նկատմամբ Բայդենի մոտեցմանը ԱՄՆ-ի արտաքին քաղաքականության ավելի լայն համատեքստում: Հոդվածը նպատակ ունի պատկերացում տալու արդի պատմության ամենաերկարատև և վիճելի հակամարտություններից մեկի լուծման հեռանկարների վերաբերյալ: Մեթոդներ և նյութեր. Հոդվածում օգտագործվում է որակական մեթոդաբանություն՝ հիմնվելով առաջնային և երկրորդական աղբյուրների վրա՝ վերլուծելու Ջո Բայդենի քաղաքական մոտեցումը պաղեստինա-իսրայելական հակամարտության նկատմամբ: Հիմնական աղբյուրները ներառում են պաշտոնական հայտարարություններ, քաղաքական փաստաթղթեր և ելույթներ, որոնք առնչվում են նախագահ Բայդենին և նրա վարչակազմի հիմնական անդամներին: Համեմատական վերլուծության մեթոդով ցույց է տրվում նախորդ վարչակազմերի համեմատ՝ Բայդենի մոտեցման հիմնական միտումներն ու տեղաշարժերը: Վերլուծություն. Պաղեստինա-իսրայելական հակամարտությունը համարվում է ժամանակակից աշխարհի ամենատևական և բարդ խնդիրներից մեկը, որը բնութագրվում է տասնամյակների քաղաքական փակուղիներով, բռնություններով և մարդկային տառապանքներով: ԱՄՆ-ի նախագահական վարչակազմի փոփոխության հետ մեկտեղ առկա է զգալի հետաքրքրու-

թյուն՝ հասկանալու նախագահ Ջո Բայդենի մոտեցումը այս երկարատև հակամարտության լուծման ուղիների հարցում: *Արդյունքներ*: Առաջ է քաշվում այն թեզը, որ նախագահ Ջո Բայդենի քաղաքական մոտեցումը պաղեստինա-իսրայելական հակամարտության նկատմամբ արտացոլում է նախորդ վարչակազմերի քաղաքականության շարունակականության և փոփոխությունների խառնուրդ: Մի կողմից Բայդենը վերահաստատել է ԱՄՆ-ի երկարամյա պարտավորությունները Իսրայելի անվտանգության և ինքնապաշտպանության իրավունքի նկատմամբ՝ պահպանելով սերտ երկկողմ կապերը և երկու երկրների միջև ռազմական համագործակցությունը: Բայդենի վարչակազմը նաև աջակցություն է հայտնել հակամարտությունը երկու պետությունների ստեղծման ձևաչափով լուծելու համար: Մյուս կողմից՝ ի տարբերություն Թրամփի վարչակազմի, որը մեծապես իսրայելամետ օրակարգ էր հետապնդում, Բայդենը որդեգրել է ավելի հավասարակշռված դիրքորոշում՝ ձգտելով վերականգնել դիվանագիտական հարաբերությունները պաղեստինյան դեկլարության հետ: Բացի այդ, Բայդենը մտահոգություն է հայտնել Արևմտյան ափում Իսրայելի բնակավայրերի ընդլայնման առնչությամբ՝ այն անվանելով խաղաղության խոչընդոտ և միջազգային իրավունքի խախտում: Վարչակազմը նաև ազդարարել է իր հակադեցությունը միակողմանի գործողություններին, որոնք խաթարում են բանակցային կարգավորման հեռանկարները, ինչպիսիք են Իսրայելի կողմից պաղեստինյան տարածքների բռնակցումը կամ միջազգային ֆորումների միջոցով պետականության ճանաչմանը հասնելու Պաղեստինի ջանքերը:

Բանալի բառեր՝ ԱՄՆ, Պաղեստին, Ջո Բայդեն, Իսրայել, Երուսաղեմ, Արևմտյան ափ:

Ինչպես հղել՝ Հովհաննիսյան Ա. *ԱՄՆ-ի քաղաքականությունը պաղեստինյան հակամարտության հանդեպ Ջո Բայդենի նախագահության տարիներին* // ՀՀ ԳԱԱ ՇՀՀ կենտրոնի «Գիտական աշխատություններ»: Գյումրի, 2024: Հ. 1(27): 42 - 49 էջեր:

DOI:10.52971/18294316-2024.27.1-42

THE US POLICY TOWARDS THE PALESTINIAN CONFLICT DURING THE PRESIDENCY OF JOE BIDEN

Artak H. Hovhannisyan

Shirak State University after M. Nalbandyan, Gyumri, RA

Abstract

Introduction: This article examines Joe Biden's policy approach to the Palestinian-Israeli conflict, analyzing key initiatives, diplomatic strategies, and implications for peace and stability in the region. Drawing on a range of primary sources, including official statements, policy documents, and speeches, as well as secondary analyses and scholarly literature, the paper evaluates Biden's approach within the broader context of U.S. foreign policy towards the Middle East. With the change in U.S. presidential administration, there is considerable interest in understanding Joe Biden's approach to addressing this longstanding conflict. **Methods and materials:** This article employs a qualitative methodology, drawing on primary and secondary sources to analyze Joe Biden's policy approach to the Palestinian-Israeli conflict. Primary sources include official statements, policy documents, and speeches delivered by President Biden and key members of his administration. Secondary sources encompass scholarly articles, books, reports, and media

analyses that offer insights into U.S. foreign policy towards the Middle East and the Palestinian-Israeli conflict. *Analysis:* They will focus on identifying key themes, trends, and shifts in Biden's approach compared to previous administrations. Analyses of U.S. foreign policy towards the Middle East have also contributed to understanding the broader context within which efforts to address the conflict unfold. *Results:* President Joe Biden's policy approach to the Palestinian-Israeli conflict reflects a mix of continuity and change from previous administrations. On one hand, Biden has reaffirmed longstanding U.S. commitments to Israel's security and right to self-defense, maintaining close bilateral ties and military cooperation between the two countries. The Biden administration has also expressed support for a two-state solution to the conflict, with Israel and a future Palestinian state living side by side in peace and security. Biden's approach diverges from that of his predecessor, Donald Trump, in several key aspects. Unlike the Trump administration, which pursued a heavily pro-Israel agenda, including recognizing Jerusalem as Israel's capital and endorsing Israeli sovereignty over the Golan Heights, Biden has adopted a more balanced stance, seeking to reengage with the Palestinian leadership and restore diplomatic relations. Biden has expressed concerns over Israel's settlement expansion in the West Bank, calling it a barrier to peace and a violation of international law.

Key words: USA, Palestine, Joe Biden, Israel, Jerusalem, West Bank.

Citation: Hovhannisyan A., *The USA Policy towards to Palestinian Conflict during the Presidency of Joe Biden* // "Scientific Works" of SCAS NAS RA. Gyumri, 2024.V. 1(27).42- 49pp. DOI: 10.52971/18294316-2024.27.1-42

ПОЛИТИКА США В ОТНОШЕНИИ ПАЛЕСТИНСКОГО КОНФЛИКТА ВО ВРЕМЯ ПРЕЗИДЕНТСТВА ДЖО БАЙДЕНА

Артակ Г. Оганнисян

Ширакский государственный университет имени М. Налбандяна, Гюмри, РА

Аннотация

Введение: В этой статье рассматривается политический подход Джо Байдена к палестино-израильскому конфликту, анализируются ключевые инициативы, дипломатические стратегии и последствия для мира и стабильности в регионе. Опираясь на ряд первоисточников, включая официальные заявления, политические документы и выступления, а также вторичный анализ и научную литературу, в статье оценивается подход Байдена в более широком контексте внешней политики США в отношении Ближнего Востока. С переменой в администрации президента США возник значительный интерес к пониманию подхода Джо Байдена к разрешению этого давнего конфликта. *Методы и материалы:* В данной статье используется качественная методология, опирающаяся на первичные и вторичные источники для анализа политического подхода Джо Байдена к палестино-израильскому конфликту. Первичные источники включают официальные заявления, политические документы и речи президента Байдена и ключевых членов его администрации. Вторичные источники включают научные статьи, книги, отчеты и анализ средств массовой информации, которые дают представление о внешней политике США в отношении Ближнего Востока и палестино-израильского конфликта. *Анализ:* Они сосредоточатся на выявлении ключевых тем, тенденций и изменений в подходе Байдена по сравнению с предыдущими администрациями. Анализ внешней политики США в отношении Ближнего Востока также способствовал пониманию

более широкого контекста, в котором разворачиваются усилия по разрешению конфликта. *Результаты:* Политический подход президента Джо Байдена к палестино-израильскому конфликту отражает сочетание преемственности и изменений по сравнению с предыдущими администрациями. С одной стороны, Байден подтвердил давние обязательства США по обеспечению безопасности Израиля и праву на самооборону, поддерживая тесные двусторонние связи и военное сотрудничество между двумя странами. Администрация Байдена также выразила поддержку решению конфликта на основе создания двух государств, при котором Израиль и будущее палестинское государство будут жить бок о бок в мире и безопасности. Подход Байдена отличается от подхода его предшественника Дональда Трампа в нескольких ключевых аспектах. В отличие от администрации Трампа, которая преследовала в значительной степени произраильскую программу, включая признание Иерусалима столицей Израиля и поддержку суверенитета Израиля над Голанскими высотами, Байден занял более сбалансированную позицию, стремясь возобновить взаимодействие с палестинским руководством и восстановить дипломатические отношения. Байден выразил обеспокоенность по поводу расширения израильских поселений на Западном Берегу, назвав это препятствием на пути к миру и нарушением международного права.

Ключевые слова: США, Палестина, Джо Байден, Израиль, Иерусалим, Западный Берег.

Как цитировать: Оганнисян А. *Политика США в отношении палестинского конфликта во время президентства Джо Байдена* // “Научные труды” ИПЦАИ НАН РА. Гюмри. 2024. Т. 1(27). 42 - 49 сс. DOI: 10.52971/18294316-2024.27.1-42

ՆԱԽԱԳԻՆ. Նախագահ Բայդենի քաղաքական մոտեցումը պաղեստինա-իսրայելական հակամարտության նկատմամբ բնութագրվում է այս հարցում ԱՄՆ-ի նախագահական վարչակազմերի վարած քաղաքականության շարունակական բնույթով, որին ավելանում է սեփական մոտեցումների համադրությունը: Շարունակականության էական բնութագրերից են Իսրայելի անվտանգության և ինքնապաշտպանության իրավունքի նկատմամբ ԱՄՆ-ի պարտավորությունների վերահաստատումը, ինչպես նաև աջակցությունը Պաղեստինում երկու պետությունների ստեղծման ձևաչափին՝ որպես խնդրի լուծման միջոցի: Սեփական մոտեցումները նախևառաջ Թրամփի վարչակազմի իսրայելամետ օրակարգի, մասնավորապես՝ Երուսաղեմը Իսրայելի մայրաքաղաք և Գոլանի բարձունքների նկատմամբ Իսրայելի ինքնիշխանության ճանաչումը^[12] մասամբ վերանայելն էր: Բայդենը որդեգրեց ավելի հավասարակշռված դիրքորոշում՝ ձրգտելով վերականգնել պաղեստինյան ղեկավարության հետ դիվանագիտական հարաբերությունները:

Հոդվածի նպատակն է ուսումնասիրել Բայդենի քաղաքականության հիմնական միտումները Պաղեստինյան հակամարտության հանդեպ:

ՎԵՐԼՈՒԾՈՒԹՅՈՒՆ. Պաղեստինա-իսրայելական հակամարտության նկատմամբ Բայդենի քաղաքականության մոտեցումը մի քանի հետևանքների և մարտահրավերների բախվեց: Թեև նրա նախաձեռնություններն ազդարարեցին անցում դեպի ավելի հավասարակշռված և կառուցողական ներգրավվածություն երկու կողմերի հետ, սակայն զգալի խոչընդոտներ են մնում հակամարտության կայուն և արդարացի լուծման հասնելու ճանապարհին:

Բայդենի նախագահության սկզբում թվում էր, թե Մերձավոր Արևելքը մեծ մասամբ հետին պլան է գրավելու ԱՄՆ-ի արտաքին քաղաքականության օրակարգում: Սակայն Երուսաղեմի շուրջ զարգացումները և Գազայի դեմ պատերազմը ստիպեցին վերանայել օրակարգը և հստակեցնել հակամարտության նկատմամբ վարչակազմի մոտեցման տարրերը: Հակամարտության վերաբերյալ ԱՄՆ-ի քաղաքականությունը երկար ժամանակ եղել է երկկողմանի ներդաշնակ լուծումների հասնելու փորձ[6, p.25]: Բայդենի վարչակազմի քաղաքականությունը հիմնականում համընկնում է նախկին վարչակազմերի քաղաքականության հետ՝ մի քանի նկատելի տարբերություններով [10]:

Վարչակազմի պաշտոնավարման սկզբում Իրանի միջուկային գործարքը և Եմենի դեմ պատերազմը Մերձավոր Արևելքում առաջնահերթ խնդիրներն էին, իսկ Պաղեստինյան հակամարտությունը ստորադասված էր դրանց: Դա ինչ-որ տեղ զարմանալի էր, քանի որ նախագահ Օբաման իր երդմնակալությունից հետո՝ 48 ժամվա ընթացքում, նշանակեց Ջորջ Միթչելին՝ որպես իր հատուկ բանագնաց՝ ազդարարելով հակամարտությանը վաղաժամ առաջնահերթություն տալու իր մտադրության մասին: Նրանից առաջ նախագահ Քլինթոնը ներկայացրել էր մշտական կարգավիճակի համաձայնագրի հասնելու չափանիշներ՝ հակամարտությունը լուծելու համար[9]: Նախագահ Թրամփը, որն առաջարկել էր «դարի գործարքը», ԱՄՆ-ի դեսպանատունը տեղափոխեց Երուսաղեմ. փոխեց ԱՄՆ-ի նախկին դիրքորոշումը Արևմտյան ափի իսրայելական բնակավայրերի և Գոլանի բարձունքների նկատմամբ, ներկայացրեց հակամարտության կարգավորման մանրամասն ծրագիր և զգալի քաղաքական կապիտալ ներդրեց տարածաշրջանի և նրա սահմաններից դուրս գտնվող երկրների հետ Իսրայելի հարաբերությունների բարելավման համար [1, էջեր 17-19]: Թեև Թրամփի պլանը ի վերջո մատնանշեց երկու պետությունների ստեղծման շրջանակը, այն շատ հեռու էր միջազգային հանրության կողմից երկար ժամանակ ընդունված հայեցակարգից[5]: Ի հակադրություն Թրամփի՝ ձեռնպահ մնալով մանրամասներ առաջարկելուց, Բայդենի վարչակազմը նախապատվությունը տվեց երկու պետությունների ավելի ավանդական ըմբռնմանը:

Միաժամանակ, Բայդենի վարչակազմը խուսափում էր մանրամասն ձևակերպումներից՝ նշելով, որ երկու պետությունների ստեղծումը հակամարտությունը լուծելու միակ ճանապարհն է: Վարչակազմը չմանրամասնեց այնպիսի հիմնական խնդիրներ, ինչպիսիք են Երուսաղեմի կարգավիճակի հարցը, վերջնական սահմանները, փախստականները և անվտանգությունը: Եղան որոշակի ուղերձներ, որ Երուսաղեմի հարցը դեռ «սեղանի վրա» է: Եղան նաև նախազգուշացումներ Իսրայելին, որ նման քայլերը, ինչպիսիք են Արևելյան Երուսաղեմից պաղեստինյան ընտանիքներին վտարելը և այլն, կարող են «ավելի խաթարել երկու պետությունների ստեղծման դժվարին հեռանկարը» և «նոր լարվածություն, հակամարտություն և պատերազմ առաջացնել» [8]:

Բայդենի վարչակազմը ձգտում էր ակտիվորեն համագործակցել պաղեստինցիների հետ կարգավորման ուղղությամբ առաջընթացը գրանցելու համար, վերականգնել հարաբերությունները Պաղեստինի ղեկավարության հետ: Թրամփի վարչակազմը փակել էր Երուսաղեմում ԱՄՆ-ի հյուպատոսությունը և դադարեցրել էր Պաղեստինին տրամադրվող գրեթե ողջ օգնությունը: Վերադառնալով 1994-ին Պաղեստինի ինքնավա-

րության ստեղծմամբ սկսված ԱՄՆ-Պաղեստին հարաբերությունների դարաշրջանին [11, c. 15]՝ Բայդենի վարչակազմը մասամբ վերսկսեց օգնությունը, և տարածաշրջան կատարած իր այցի ընթացքում Բլինկենը խնդրեց Իսրայելին թույլ տալ ԱՄՆ-ին՝ վերաբացել հյուպատոսությունը:

Բայդենի վարչակազմը փորձեց ճնշում գործադրել Իսրայելի վրա Գազայի դեմ ռազմական գործողությունները դադարեցնելու համար: Սակայն մոտեցումն ավելի քիչ արդյունավետ էր, քան 2012 և 2014 թթ. ԱՄՆ-ի ներգրավվածությունը, երբ Օբաման պետքարտուղարներ Քլինթոնին և Քերիին ուղարկեց տարածաշրջան՝ փորձելով հրադադար հաստատել [4, p. 384]:

Բայդենի վարչակազմը իսրայելցիներին և պաղեստինցիներին դիտարկում էր որպես հավասար իրավունքներ և շահեր ունեցող կողմեր: Բայդենը և նրա վարչակազմի անդամները բազմիցս ասել են, թե ԱՄՆ-ը կարծում է, թե պաղեստինցիներն ու իսրայելցիները «արժանի են անվտանգության, ազատության, հնարավորությունների և արժանապատվության հավասար միջոցների»: Այս հավասարությունը շեղում էր նախկին վարչակազմի մոտեցումից, որը բազմաթիվ հարցեր, որոնք միջազգային հանրության կողմից ճանաչվել են որպես պաղեստինյան իրավունքներ, ներկայացնում էր որպես միայն ձգտումներ: Բայդենի վարչակազմը դեմ էր միակողմանի գործողություններին, որոնք խաթարում էին երկու պետությունների ստեղծման հեռանկարը: Բլինկենի կարծիքով՝ ԱՄՆ-ը դեմ է կողմերից որևէ մեկի ցանկացած քայլին, որը «կա՛մ բռնություն է հրահրում, կա՛մ ... ի վերջո խաթարում է երկու պետությունների ստեղծմանը վերադառնալու հեռանկարը»: Նման քայլերի շարքում նա թվարկեց հրեական բնակավայրերի աճը, ահաբեկիչներին վճարելը [3, p.121]: Այս մոտեցումը էականորեն տարբերվում էր Թրամփի վարչակազմի տեսակետից, որի ծրագրով ոչ մի բնակավայր չէր ապամոնտաժվելու, և Իսրայելին թույլ կտրվեր տարածել իր ինքնիշխանությունը հրեական բոլոր բնակավայրերի վրա: Բայդենը, ըստ տեղեկությունների, բացարձակապես մերժել էր Իսրայելի կողմից Արևմտյան ափի տարածքը միացնելու ապագա պլաններին աջակցությանը: Թրամփի ծրագրի համաձայն՝ Իսրայելին թույլատրվում էր միացնել Արևմտյան ափի 30 %-ը՝ ներառելով բնակավայրերը և Հորդանանի հովիտը [7, p.30]: Բայդենի վարչակազմը հաստատակամ էր Իսրայելի անվտանգությունը պաշտպանելու անհրաժեշտության հարցում, բայց լռել է այդ հարցում Հորդանանի հովտի դերի մասին:

Խնդիրն այն էր, որ Բայդենի վարչակազմը չէր հավատում, որ այժմ հնարավոր են իսրայելա-պաղեստինյան բանակցություններ: Բլինկենը կոնֆլիկտի վերաբերյալ վարչակազմի հաջորդ քայլերը բաժանել էր երեք հստակ հաջորդական փուլերի, որոնք կդառնային կողմերին բանակցային սեղան վերադարձնելու ցանկացած ջանքերի նախադրյալ:

ա. Կենտրոնանալ Գազայի հումանիտար և հրատապ վերականգնման կարիքների վրա, բ. անդրադառնալ Իսրայելի և Պաղեստինի գործողություններին, որոնք կնվազեցնեն լարվածությունը և նվազագույնի կհասցնեն կամ կկանխեն բռնության վերսկսումը,

գ. ժամանակի ընթացքում իրականացնել քայլեր՝ մարդկանց կյանքը բարելավելու և արժանապատվության և հույսի զգացում ավելացնելու համար:

Սա ավելի աստիճանական մոտեցում էր, քան նախորդ երկու վարչակազմերին:

Բայդենի վարչակազմը ձգտում էր համագործակցել այլ շահագրգիռ կողմերի հետ: Չնայած մերձավորարևելյան քառյակի (ԱՄՆ, Ռուսաստան, ԵՄ և ՄԱԿ) արդյունավետությանը վերաբերող հարցերին, այս բազմակողմ կառույցը, որն առաջին անգամ գումարվել էր Ջորջ Բուշ կրտսերի վարչակազմի օրոք, վերսկսեց հանդիպումը [13, c. 50]:

Բայդենի վարչակազմն աջակցում էր նաև Իսրայելի և արաբական երկրների միջև հարաբերությունների կարգավորմանը՝ հայտարարելով, որ աջակցում է Թրամփի վարչակազմի օրոք ստորագրված կարգավորման համաձայնագրերին, որոնք կարող են նպաստել խաղաղության հասնելուն: Տարածաշրջանային համաձայնագրերի հետամուտ լինելը եղել է այս հակամարտության վերաբերյալ ԱՄՆ դիվանագիտության բաղադրիչը, որը սկիզբ էր առել նախագահ Ջորջ Բուշի օրոք՝ Մադրիդյան գործընթացից [2, էջ 29], իսկ 2016 թ.-ից առաջ շարունակվել էր պետքարտուղար Քերիի ջանքերով:

ԵԶՐԱՀԱՆԳՈՒՄ. Այսպիսով, կարելի է եզրակացնել որ նախագահ Ջո Բայդենի քաղաքական մոտեցումը պաղեստինա-իսրայելական հակամարտության նկատմամբ ներկայացնում է որոշակի շեղում նախորդ վարչակազմի միակողմանիությունից և իսրայելամետ կողմնակալությունից՝ նախապատվությունը տալով լայն դիվանագիտությանը, բազմակողմանիությանը և երկու պետությունների ստեղծման հանձնառությանը: Թեև Բայդենի նախաձեռնություններն ազդարարում են անցում դեպի ավելի հավասարակշռված և կառուցողական ներգրավվածություն երկու կողմերի հետ, զգալի մարտահրավերներ դեռ մնում են հակամարտության կայուն և արդարացի լուծման հասնելու ճանապարհին: Բայդենի մոտեցման հաջողությունը կախված կլինի տարբեր գործոններից, այդ թվում՝ Իսրայելի և Պաղեստինի առաջնորդների՝ բարեխղճորեն բանակցելու պատրաստակամությունից, տարածաշրջանային դերակատարների դերից՝ աջակցելու խաղաղության ջանքերին և ավելի լայն աշխարհաքաղաքական դինամիկայից, որը ձևավորում է Մերձավոր Արևելքի քաղաքական օրակարգը:

Գ ր ա կ ա ն ու թ յ ու ն

1. **Հովհաննիսյան Ա.** *Իսրայելա-պաղեստինյան հակամարտության հանդեպ ԱՄՆ-ի կառավարության դիրքորոշումը Թրամփի նախագահության շրջանում* // «ԵՊՀ գիտական տեղեկագիր»: 2022: Պրակ Բ: 31-39 էջեր:
2. **Հովհաննիսյան Ա.** *ԱՄՆ-ի քաղաքականությունը իսրայելա-պաղեստինյան հակամարտության հանդեպ*: ՀՀ ԳԱԱ հրատ.: Երևան: 2001: 115 էջ:
3. **Amjad Al. O'Connell Enda, Parkin G.,** "Palestine Water: between Challenges and Realities," in Elizabeth G. Matthews (ed.), *The Israel-Palestine Conflict* (London: Routledge, 2011): 114-138 pp..
4. **Cohen-Almagor R.** "Two-State Solution – The Way Forward", *Annual Review of Law and Ethics*, Vol. 20 (2012): 381- 395; R. Cohen-Almagor, "Breaking the Israeli-Palestinian Deadlock – Two State Solution", *Global Education Magazine: International Day of Peace* (September 21, 2014): 58-63 and "Breaking the Israeli-Palestinian Deadlock", *Retos International*, Vol. 5, No. 11 (2014).
5. Declaration of Principles on Interim Self-Government Arrangements, September 13, 1993, www.jewishvirtuallibrary.org/jsource/Peace/dop.html; Israeli-Palestinian Interim Agreement on the West Bank and the Gaza Strip, September 28, 1995, available at <http://www.Jewishvirtuallibrary.org/jsource/Peace/interim.html>, (դիտվել է 31.01.2023):

6. **Giora E.** “Regional Alternatives to the Idea of Two States for Two People”, BASA Center Publications (Ramat Gan: Bar Ilan University, 2010, Hebrew) 39 p.; Morris B., “One State, Two States” (New Haven: Yale University Press, 2009, 256p).
7. **Lynch M.** *Jordan's Identity and Interests, Identity and Foreign Policy in the Middle East*, ed. By Shibley Telbami and Michael Barnett, Cornell University Press, Sage house, 2002. 26-58 pp.
8. *Remarks by the President at Cairo University, 6-04-09 The White House.* <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/remarks-president-cairo-university-6-04-09> (21.10.2022)
9. See The Clinton Parameters – *Clinton Proposal on Israeli-Palestinian Peace*, <https://www.usip.org/sites/default/files/Peace%20Puzzle/10Clinton%20Parameters.pdf>, 03.10.2017, (դիտվել է 21.12.2023):
10. **Youssef Hesham.** *Biden's Approach to the Israeli-Palestinian Conflict*, www.usip.org/publications/2021/06/10-things-know-bidens-approach-israeli-palestinian-conflict (դիտվել է 31.01.2024):
11. **Бравин С.** *США и Израиль. К вопросу о ближневосточном урегулировании.* // Вопросы истории.– 1997. № 2.27.
12. **Царегородцева Г.** *Признание Голанских высот как шаг Д. Трампа в историю ближневосточного конфликта* // Россия и Америка в XXI веке. 2020. Выпуск № 1 <https://rusus.jes.su/s207054760009047-8-1/> (дата обращения: 17.11.2023).
13. **Татуров И.** *Роль США в урегулировании арабо-израильского конфликта* // Вестник Всеобщей истории. Тюмень: ТГУ. 2006. № 1. 45-56 сс.

References

1. **Hovhannisyan A.** Position of The USA Government on the Israeli-Palestinian Conflict During Trump ‘s Presidency [*Israelapaxestinyan hakamartutyun handep AMN-i karavarutyun dirqoroshumy Trampi naxaghutyun shrjanum*]. Shirak State University, Scientific proceedings, Gyumri 2022,31-38pp. (In Armenian)
2. **Hovhannisyan A.** US policy towards the Israeli-Palestinian conflict [*AMN-i qaxaqakanutyuny israyelapaxestinyan hakamartutyun handep*]. National Academy of Sciences of the Republic of Armenia, Yerevan, 2001, 115 p.(In Armenian)
3. **Bravin S.** USA and Israel. To the Question of the Middle East Settlement [*SSHA i Izrail. K voprosy o blijnevostochnom uregulirovanii*] // Questions of history. 1997. - No. 2.13-27pp. (In Russian)
4. **Tsaregorodtseva G.** Recognition of the Golan Heights as a step by D. Trump in the history of the Middle East conflict [*Priznanie Golanskih visot kak shag Trampa v istoriyu blijnevostochnogo konflikta*] // Russia and America in the 21st century. 2020. Issue No. 1. (In Russian) <https://rusus.jes.su/s207054760009047-8-1/> (дата обращения: 17.11.2023).
5. **Taturov I.** The role of the United States in the settlement of the Arab-Israeli conflict [*Rol SSHA v uregulirovanii arabo-izraiskogo konflikta*] // Bulletin of General History. Tyumen: TGU. 2006. No. 1. 45-56pp. (In Russian)

Ընդունվել է / Принята / Received on: **21. 03. 2024**

Գրախոսվել է / Рецензирована / Reviewed on: **26. 03. 2024**

Հանձնվել է տպ. / Сдана в пч. / Accepted for Pub: **15. 06. 2024**

Տեղեկություններ հեղինակի մասին

Արտակ Համլետի ՀՈՎՀԱՆՆԻՍՅԱՆ՝ պատմ. գիտ. թեկնածու,
ԾՊՀ պատմության և իրավագիտության ամբիոնի դոցենտ, Գյումրի, ՀՀ,
Էլ. հասցե: artakh76@mail.ru <https://orcid.org/0000-0002-5078-3862>

Artak Hamlet HOVHANNISYAN: PhD in History,
Associate professor at the Chair of History and Laws of SUS, Gyumri, RA,
e-mail: artakh76@mail.ru <https://orcid.org/0000-0002-5078-3862>

Арта́к Га́млетович О́ГАННИСЯ́Н: канд. исторических наук,
доцент кафедры истории и права ШГУ им. М.Налбандяна, Гюмри, РА
эл. адрес: artakh76@mail.ru <https://orcid.org/0000-0002-5078-3862>